

Piotr Majer

PRACE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI NAD NOWĄ REGULACJĄ PRZYGOTOWANIA DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KANONICZNEGO (cz. I)

Wstęp

Dnia 14 marca 2017 r. Konferencja Episkopatu Polski uchwaliła nowy *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*¹. Dekret ten, który ma zastąpić obowiązującą od 1989 r. *Instrukcję o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim*² z dnia 5 września 1986 r., nie jest jeszcze obowiązującym prawem, bowiem do uzyskania mocy obowiązującej wymaga sprawdzenia i uznania (*recognitio*) Stolicy Apostolskiej oraz promulgowania zgodnie z przepisami prawa³.

Nie uprzedzając ostatecznych decyzji i nie rozstrzygając o wersji, w jakiej ten dokument zostanie ewentualnie promulgowany i wejdzie w życie – w ramach procedury udzielania *recognitio* Stolica Apostolska

Ks. dr hab. PIOTR MAJER, prof. UPJPII, kierownik Katedry Prawa o Kościelnej Misji Nauczania i Uświęcania, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; ul. Kanonicza 9/408, 31-002 Kraków, Polska; e-mail: pmajer@diecezja.krakow.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9516-8839>

¹ Dalej cyt.: *Dekret*.

² „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1 (1998), nr 1, s. 85-137 [dalej cyt.: *Instrukcja*]. Instrukcja została uchwalona na zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu Polski w Tarnowie dnia 5 września 1986 r. i ogłoszona jako obowiązująca we wszystkich diecezjach polskich (po uzyskaniu *recognitio* Stolicy Apostolskiej) dekretem z dnia 13 grudnia 1989 r. Często podaje się błędnie tę drugą datę jako datę przyjęcia *Instrukcji*.

³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83], kan. 455 § 2.

może zaproponować poprawki do dekretu ogólnego⁴ – w artykule zostaną przedstawione najistotniejsze nowości planowanej nowej regulacji⁵, aby ci, którzy są odpowiedzialni za formację osób zaangażowanych w przygotowanie do zawarcia małżeństwa mogli się przygotować do nadchodzących zmian. Zmiany te – można to już teraz zaznaczyć – nie mają charakteru „rewolucyjnego”, ale w pewnych aspektach można je określić jako znaczące.

Na wstępie należy zwrócić uwagę, że w miejsce dotychczasowej „instrukcji” o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa ma pojawić się „dekret ogólny” KEP. Ta zmiana ma na celu lepsze dostosowanie się do przepisów KPK/83. Ustawodawca w kan. 1067 poleca (nie tylko zezwala) konferencji biskupów wydanie odpowiednich norm regulujących egzamin narzeczonych⁶, zapowiedzi przedmażeńskie oraz inne odpowiednie środki do przeprowadzenia badań wymaganych przed zawarciem małżeństwa [Szytchmiller 1991-1992, 67-76]. Nie wchodząc szczegółowo w szeroko dyskutowaną w kanonistyce tematykę uprawnień legislacyjnych konferencji biskupów [Góralski 1989, 45-57; Di Carlo 2001, 149-74; Stępień 2014, 63-115], poprzestaśmy na stwierdzeniu, że „dekrety ogólne”, o których mowa w kan. 455 § 1-3 są aktami o charakterze ustawodawczym [Krukowski 2005, 325-29], „ustawami we właściwym znaczeniu” [Sobański 2003, 88] i różnią się zasadniczo od „instrukcji”, o których mowa w kan. 34 i które „wyjaśniają” przepisy ustaw, nie będąc same ustawami. Obowiązująca jeszcze *Instrukcja* z 1986 r. jest faktycznie dekretem ogólnym Konferencji Episkopatu Polski, mimo że nosi niewłaściwą nazwę „instrukcja”.

⁴ Zob. Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, *Nota esplicativa sulla natura giuridica e l'estensione della «recognitio» della Santa Sede*, „Communicationes” 38 (2006), s. 10-17.

⁵ W niniejszej pierwszej części zostaną przedstawione zagadnienia ogólne egzaminu narzeczonych oraz przeszkody i zakazy asystowania. Pozostałe zagadnienia (wady konsensu, małżeństwa mieszane i im podobne, kanoniczna forma zawarcia małżeństwa, skutki cywilne małżeństwa) prezentowane są w artykule L. Adamowicza.

⁶ Tak tłumaczone jest na język polski wyrażenie „examen sponsorum” (kan. 1067). Inne kanony określają te czynności jako „investigationes” (kan. 1070 i 1131, 1°) lub „inquisitiones” (kan. 1121 § 3), co na język polski tłumaczy się różnie: dochodzenie, rozeznanie, badanie lub badania, egzamin, rozmowa kanoniczna.

Należy podkreślić także, że zamiarem ustawodawcy jest, by *Dekret* obejmował ściśle normy wskazane przez kan. 1067, a więc dotyczące „egzaminu narzeczonych”, czyli odnoszące się zasadniczo do wymogów formalno-kanonicznych, z wyłączeniem problematyki katechez przedmałżeńskich oraz innych aspektów troski duszpasterskiej o przygotowanie do zawarcia małżeństwa, których regulacja znajduje się w innych dokumentach Konferencji Episkopatu Polski⁷. Oznacza to, że nowy akt normatywny nie zawiera przepisów dotyczących przygotowania dalszego, bliższego i bezpośredniego do małżeństwa, ale ogranicza się do tego zadania duszpasterza, którym jest upewnienie się przed zawarciem małżeństwa, że nic nie stoi na przeszkodzie do jego ważnego i godziwego zawarcia (kan. 1066)⁸, czyli przede wszystkim stwierdzenia stanu wolnego, wykluczenia innych przeszkód małżeńskich i zakazów, zweryfikowania autentyczności konsensu, uzyskania wymaganych dyspens i zezwoleń, jeżeli w danym przypadku są wymagane, dopełnienia wszystkiego, co dotyczy formy kanonicznej i skutków cywilnych małżeństwa oraz jego odpowiedniego zarejestrowania.

1. Przysięga nupturientów

Bardzo istotną nowością w praktyce sporządzania protokołu przedmałżeńskiego jest wspólna modlitwa⁹ duszpasterza z narzeczonymi

⁷ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin. Dokument został przyjęty podczas 322 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w dniu 1 maja 2003 r.*, Fundacja VITA FAMILIAE, Warszawa 2003, zwłaszcza nr 18-36; Taż, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (1.09.2009), Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2009, zwłaszcza nr 97-104.

⁸ Nie chcemy przez to stwierdzić, że Dekret ogólny ma mieć charakter „prawny”, a treść pozostałych dokumentów jest natury „duszpasterskiej”, gdyż tych dwóch aspektów posługi kościelnej nie można rozdzielać – prawo kanoniczne jest wewnętrznie duszpasterskie, dlatego co nie spełnia wymogów prawa, nie jest też autentycznym działaniem duszpasterskim. Zob. Jan Paweł II, Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej *Relacja między posługą pasterską i prawem w Kościele* (18.01.1990), w: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V: *Orędzia. Przesłania. Przemówienia okolicznościowe*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2007, s. 678-81, zwłaszcza nr 4.

⁹ Proponowany wzór protokołu z rozmów kanoniczno-duszpasterskich przed zawarciem małżeństwa podaje, że spisywanie protokołu należy rozpocząć od Znak Krzyża i wspólnego odmówienia Modlitwy Pańskiej.

przed przystąpieniem do rozmowy kanoniczno-duszpasterskiej oraz przysięga, którą mają złożyć nupturienti¹⁰. W tym przypadku jest to przysięga potwierdzająca (*iuramentum assertorium*), czyli wezwanie Boga na świadka i poparcie Jego najwyższym autorytetem prawdziwości odpowiedzi udzielanych na pytania duszpasterza. Nie jest to natomiast przysięga przyrzekająca (*iuramentum promissorium*), czyli wezwanie imienia Bożego, by wzmocnić przyrzeczenia, które mają być zrealizowane w przyszłości.

Przysięga jest narzędziem wzmacniającym wiarygodność nupturientów udzielających odpowiedzi na pytania duszpasterza. W dzisiejszym zdechrystianizowanym społeczeństwie wartość przysięgi religijnej jest z pewnością mniejsza niż niegdyś, a sam fakt złożenia takiej przysięgi nie może jednoznacznie przemawiać za prawdziwością odpowiedzi udzielanych na pytania duszpasterza. Stwarza jednak podstawę dla zwyczajnego domniemania, iż deklaracje nupturientów odpowiadają rzeczywistości [Bianchi 2002, 361-64]¹¹, zwłaszcza gdy ma się na względzie przysługujące im naturalne prawo do zawarcia małżeństwa (*ius connubii*)¹².

Modlitwa i przysięga, jako akty religijne podkreślają, że sporządzenie protokołu przedślubnego nie jest czynnością biurokratyczną, *stricte* kancelaryjną¹³ – choć zawsze należy pamiętać, że posługa duchownego w kancelarii parafialnej ma charakter duszpasterski [Dyduch 1985, 47-53]

¹⁰ Rota przysięgi podana jest w formularzu protokołu: „Wzywając Pana Boga na świadka, przysięgam, że na zadane mi pytania w sprawie małżeństwa, które zamierzam zawrzeć, powiem prawdę. Tak mi dopomóż Panie Boże Wszzechmogący. Amen”.

¹¹ Na temat instytucji przysięgi w prawie kanonicznym zob.: Spirito 1988, 807-15; Majer 2011d, 421-27; Bartczak 2015, 63-77. O roli przysięgi – także religijnej – w prawie polskim zob.: Mezglewski 2011, 5-22; Maroń 2015, 51-76; Maciaszek 2018, 35-48.

¹² P. Bianchi zastanawia się, jak ocenić występującą nierzadko sprzeczność pomiędzy deklaracjami złożonymi pod przysięgą podczas spisywania protokołu przedmałżeńskiego a zaprzysiężonymi zeznaniami (zob. kan. 1532) składanymi w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa [Bianchi 2002, 362-63].

¹³ Przypominał o tym papież Benedykt XVI w przemówieniu do Roty Rzymskiej z 22 stycznia 2011 r. pt.: *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 32 (2011), nr 2, s. 20-23. Zob. też komentarze do tego przemówienia papieskiego: Góralski 2011, 62-75; Wętkowski 2011, 413-23; Bartczak 2011, 25-31.

– ale wpisuje się ono w całość osobistego „przygotowania do zawarcia małżeństwa przysposabiającego nupturientów do świętości ich nowego stanu i jego obowiązków” (kan. 1063, 2°).

2. Konieczność przeprowadzenia rozmowy kanoniczno-duszpasterskiej z każdym z nupturientów osobno

W projekcie *Dekretu* przypomina się, że duszpasterz powinien zadawać pytania osobno każdemu z nupturientów, przynajmniej w tych kwestiach, które nie są tylko zwykłym pozyskaniem danych osobowych.

Wymóg ten znajdował się już w poprzedniej *Instrukcji* z 1986 r., gdzie był uzasadniony koniecznością zachowania dyskrecji oraz poszanowania godności i intymności osób (nr 40). *Dekret* – choć nie pomija tego aspektu, przypominając o obowiązku zachowania dyskrecji i kultury, uszanowania godności i intymności osób, zwłaszcza przy stawianiu niektórych pytań – uzasadnia potrzebę przeprowadzania osobno rozmowy z nupturientami jednym z ważniejszych celów badania kanonicznego, mianowicie ochroną przed dopuszczeniem do zawarcia nieważnego małżeństwa. Rozmowa na osobności sprzyja szczerzej wypowiedzi, co z pewnością ułatwi ocenę stopnia przygotowania narzeczonych do małżeństwa oraz zmniejszy niebezpieczeństwo podstępu (kan. 1098) i przymusu (kan. 1103), jak również symulacji konsensu (kan. 1101 § 2), a także niezdolności psychicznej (kan. 1095, 1°-3°). Zwłaszcza niektóre z pytań zawartych w protokole ze swej natury wymagają, by były zadane na osobności.

Wymóg przeprowadzenia rozmowy z każdym z narzeczonych osobno jest bardzo ważny. Nieprzestrzeganie go w praktyce duszpasterskiej oznaczałoby całkowite wypaczenie znaczenia i celu egzaminu przedślubnego [Bianchi 2002, 360-61], bowiem tylko poprzez stworzenie odpowiednich warunków pozwoli na uzyskanie szczerych odpowiedzi pozwalających na weryfikację integralności konsensu. Obecność drugiego narzeczonego znacznie utrudnia, jeśli wprost nie uniemożliwia nie tylko szczerą odpowiedź, ale sprawia, że niezręczne może być nawet zadanie niektórych pytań¹⁴. Nie jest słuszny argument, że na tym etapie narzeczeni

¹⁴ Np. o ewentualne naciski ze strony rodziny lub otoczenia, o zatajenie przed drugą stroną okoliczności mogących poważnie zakłócić wspólnotę życia małżeńskiego, o to, czy

nie mają wobec siebie żadnych tajemnic – doświadczenie życiowe i duszpasterskie wskazuje, że jest inaczej. Różne warunki (rodzinne, środowiskowe, osobiste) sprawiają, że w obecności osoby trzeciej – nawet jeśli tą osobą jest narzeczony czy narzeczona – osoba pytana nie będzie w stanie zdobyć się na szczerość. Niejeden raz dopiero podczas procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa strona wyznaje, że jeszcze przed zawarciem małżeństwa miały miejsce wydarzenia, które winny budzić niepokój (np. stosowanie przemocy, pijaństwo, popełnianie przestępstw), albo zasadne ostrzeżenia osób trzecich przed zawarciem małżeństwa z określoną osobą, które nie zostały w ogóle ujawnione podczas badania przedślubnego narzeczonych.

Niektóre konferencje biskupów posługują się specjalnymi wzorami protokołu przedślubnego w formie dwóch odrębnych zeszytów – jednego dla narzeczonego, drugiego dla narzeczonej, tak by jedna ze stron nie mogła zapoznać się z odpowiedziami udzielanymi przez drugą. Konferencja Episkopatu Polski nie zdecydowała się na takie rozwiązanie, aczkolwiek godną polecenia praktyką jest zasłanianie (np. kartką papieru) kolumny z odpowiedziami jednego z narzeczonych podczas rozmowy z drugą stroną.

Z wymogiem przeprowadzenia rozmowy z każdym z narzeczonych osobno wiąże się obowiązek dochowania tajemnicy przez duszpasterza o treści tych rozmów. Przypomina się o tym wyraźnie w projekcie *Dekretu*: „Duszpasterzowi nie wolno upubliczniać informacji, które posiada z tej rozmowy”. Wymóg ten jest oczywisty i wynika nie tylko z niedawno przyjętych przepisów o ochronie danych osobowych w Kościele katolickim¹⁵, lecz także z kan. 220 uznającego fundamentalne prawo wiernych do ochrony własnej intymności [Majer 2002, 83-123].

w rodzinie były przypadki choroby psychicznej albo czy strona podejmowała leczenie psychiatryczne lub terapię psychologiczną, a w sposób szczególny pytania o to, czy jedna strona dostrzega u drugiej jakieś niepokojące zachowania i cechy, które mogą rodzić obawy o powodzenie małżeństwa lub o to, czy ktoś spośród osób bliskich poważnie odradzał zawarcie tego małżeństwa.

¹⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim* (13.03.2018), w: <http://episkopat.pl/wp-content/uploads/2018/06/DekretOgolnyKEPWSprawieOchronyOsobFizycznychWZwiazkuZPrzetwarzaniemDanychOsobowychWKoscieleKatolickim.pdf> [dostęp: 9.07.2018].

W projekcie *Dekretu* przypomina się także, iż zgodnie z przepisem kan. 535 § 4 protokół rozmów kanoniczno-duszpasterskich i wszystkie dokumenty związane z zawarciem małżeństwa należy zachować w archiwum parafialnym i strzec, by nie dostały się w ręce osób niepowołanych. Ze względu na konieczność ochrony tajemnicy duszpasterskiej nie wolno ich udostępniać żadnym organom i instytucjom świeckim bez zgody ordynariusza miejsca¹⁶. Dotyczy to przede wszystkim ewentualności żądania udostępnienia protokołu przez sąd powszechny lub prokuraturę, ale także przez osobę fizyczną (w tym również zainteresowanego małżonka) w celu wykorzystania np. w procesie rozwodowym. Nie ma natomiast żadnych zastrzeżeń – wręcz przeciwnie, jest to zalecane – odnośnie do udostępnienia protokołu w trybie urzędowym sądowi kościelnemu do wykorzystania w ewentualnym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa kanonicznego. Podobnie jest uprawniony do wglądu w treść protokołu ordynariusz miejsca oraz inni urzędnicy kurii diecezjalnej odpowiedzialni za udzielanie dyspens czy zezwoleń wymaganych do zawarcia małżeństwa.

Pojawia się pytanie, czy tajemnica urzędowa obowiązuje duszpasterza także w stosunku do drugiego narzeczonego, tzn. czy w przedślubnej rozmowie duszpasterskiej z narzeczoną może powołać się na to, co wyznała narzeczonej i odwrotnie? Według opinii P. Bianchiego duszpasterz w tej sytuacji jest zobowiązany do zachowania tajemnicy, a więc nie może ujawnić jednej ze stron tego, co powiedziała druga [Bianchi 2002, 364]. Wydaje się jednak, że nie można przychylić się do tej opinii, jeżeli milczenie duszpasterza miało by się przyczynić do nieważności małżeństwa. Gdyby np. narzeczonej wyznała, że jest w ciąży z innym mężczyzną, podczas gdy naręczony jest przekonany, iż to on jest ojcem, duszpasterz, aby uchronić się przed nieważnością małżeństwa z tytułu podstępnego wprowadzenia w błąd (kan. 1098), jest zobowiązany doprowadzić do tego, by naręczony poznał trudną dla siebie prawdę. Podobnie zresztą, gdyby stwierdził, iż jedno z naręczonych zataja jakąś inną istotną sprawę mogącą stanowić materię podstępu.

¹⁶ Na temat postulatów objęcia ochroną prawną tajemnicy duszpasterskiej w zakresie prawa polskiego zob. Tomkiewicz 2012, 50-64; Pieron 2016, 131-53; Chojara-Sobiecka i Kroczyk 2019.

Wobec odmiennych odpowiedzi udzielanych przez narzeczonych na pytania duszpasterza, zwłaszcza w sprawach ważnych, gdy istnieje niebezpieczeństwo nieważności małżeństwa (np. wspomniany wyżej podstęp, przymus, ciąża) może on dokonać konfrontacji obu stron, by wątpliwą kwestię wyjaśnić. Ponieważ jednym z istotnych celów rozeznania kanonicznego przed ślubem jest upewnienie się, że nic nie stoi na przeszkodzie, by małżeństwo mogło być zawarte ważnie i godziwie (kan. 1066), obowiązek zachowania tajemnicy urzędowej ustępuje, gdy pojawiają się okoliczności zagrażające ważności małżeństwa, które ma być zawarte. Należy jednak postępować bardzo roztropnie. Nie zawsze sam duszpasterz musi ujawniać jednemu narzeczonemu informacje uzyskane od drugiego. Dobrym rozwiązaniem, jak się wydaje, będzie zobowiązanie jednej strony do ujawnienia prawdy drugiej, przerwanie spisywania protokołu i danie narzeczonym odpowiedniego czasu, by mogli wyjaśnić między sobą istotne sprawy i wobec ujawnionych okoliczności jeszcze raz rozważyć decyzję o zawarciu małżeństwa.

3. Terminy

Nie zmienia się termin wskazany na przeprowadzenie rozmowy kanoniczno-duszpasterskiej przed zawarciem małżeństwa: „nie później niż trzy miesiące przed ślubem”. W *Instrukcji* z 1986 r. także ustalono trzymiesięczny termin. Po wejściu w życie przepisów związanych z małżeństwem konkordatowym dotrzymanie tego terminu było trudne, a nawet niemożliwe. Z jednej strony, zgodnie z obowiązującym prawem, duszpasterz nie mógł podejmować się czynności urzędowych związanych z przygotowaniem do zawarcia małżeństwa bez złożenia przez nupturientów „Zaświadczenia” z Urzędu Stanu Cywilnego o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa według prawa polskiego¹⁷. Z drugiej zaś ważność owego „Zaświadczenia” wynosiła trzy

¹⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego* (22.10.1998), „Biuletyn Katolickiej Agencji Prasowej” z 13.11.1998, nr 46, s. 15-17, nr 13: „Proboszcz nie może załatwiać formalności związanych z zawarciem małżeństwa, jeżeli nie zostanie mu przedstawione ważne zaświadczenie kierownika urzędu stanu cywilnego”.

miesiące¹⁸, a więc gdyby chcieć dochować terminu wskazanego w *Instrukcji*, w dniu zawarcia małżeństwa „Zaświadczenie” było już nieważne. Po nowelizacji prawa polskiego „Zaświadczenie” stanowiące podstawę do odebrania od nupturientów oświadczenia o tym, iż pragną, by zawierane przez nich małżeństwo kanoniczne wywierało także skutki w prawie polskim traci moc po upływie sześciu miesięcy. Nie ma zatem trudności w dochowaniu trzymiesięcznego terminu wyznaczonego na zgłoszenie się narzeczonych do właściwego duszpasterza. Zresztą podczas pierwszego spotkania nie powinien być spisywany protokół przedślubny. Duszpasterz ma wtedy poinformować narzeczonych o wymogach przygotowania bezpośredniego do małżeństwa oraz o tym, jakie winni przygotować dokumenty i umówić się z nimi na nieodległy termin celem sporządzenia protokołu¹⁹.

W *Dekrecie* przypomina się także, by kompetentny duszpasterz (proboszcz lub w jego zastępstwie wikariusz parafialny) zwracał się o stosowne dyspensy i zezwolenia do właściwej kurii diecezjalnej z odpowiednim wyprzedzeniem (nie później niż dwa miesiące przed zamierzonym zawarciem małżeństwa). Celem tego przepisu jest uniknięcie sytuacji, w których prośby o zezwolenia lub dyspensy wpływają do urzędu kurii w ostatnich dniach przed planowaną datą zawarcia małżeństwa (nieraz na dzień przed ślubem!), co w oczywisty sposób zarówno utrudnia możliwość starannego rozeznania sprawy, stawia urzędników kurialnych pod presją czasu, a przede wszystkim może postawić proboszcza i samych nupturientów w bardzo nieprzyjemnej sytuacji, jeśli okaże się, że udzielenie dyspensy lub zezwolenia nie jest możliwe – czy to w tak krótkim czasie, czy w ogóle. Z tej samej racji *Dekret* zawiera również – i to w kilku miejscach – bardzo ważną przestrożę, by nie ustalać z narzeczonymi daty ślubu ani nie czynić żadnych innych wiążących

¹⁸ Zob. art. 4¹ § 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. w wersji obowiązującej do 1 marca 2015 r. przed nowelizacją wynikającą z ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. U. poz. 1741, art. 115.

¹⁹ *Dekret* dopuszcza, by „Zaświadczenie” z USC wymagane do zawarcia małżeństwa konkordatowego mogło zostać doręczone proboszczowi nie później niż dwa miesiące przed planowaną datą zawarcia małżeństwa. Tym samym – jeśli ów akt prawny wejdzie w życie – zostanie uchylony przepis cytowany w przyp. 17, w myśl kan. 20 KPK/83.

obietnic, dopóki proboszcz nie otrzyma wymaganej dyspensy lub zezwolenia. Nie wolno zatem, jeżeli pojawia się konieczność uzyskania dyspensy czy zezwolenia, utrzymywać narzeczonych w przekonaniu, że zawarcie przez nich małżeństwa jest możliwe, a uzyskanie dyspensy lub zezwolenia jest czystą formalnością. Pozwoli to uniknąć przykrych rozczarowań i strat moralnych oraz materialnych, gdyby okazało się, że nupturienti nie mogą zawrzeć małżeństwa ze względu na istniejącą przeszkodę lub zakaz.

Innym terminem, o którym mowa w *Dekrecie* jest czas ważności protokołu przedślubnego. Jeśli małżeństwo nie zostanie zawarte w ciągu roku od jego sporządzenia, badanie kanoniczne należy powtórzyć, zwracając pilnie uwagę na przyczyny, dla których planowane małżeństwo nie doszło do skutku.

4. Właściwość parafialna

Nowy *Dekret* przynosi pewne uściślenia dotyczące parafii właściwej do przeprowadzenia egzaminu przedślubnego i zawarcia małżeństwa. Nie zmienia się dyscyplina powszechna określona w kan. 1115 KPK/83, zgodnie z którym parafią zawarcia małżeństwa jest ta, w której przynajmniej jedno z narzeczonych posiada stałe lub tymczasowe zamieszkanie (nie zaś zameldowanie²⁰) albo faktyczny miesięczny pobyt²¹.

²⁰ Przypomina się w *Dekrecie*, że kryteria nabycia stałego lub tymczasowego zamieszkania określa kan. 102 i może ono nie być tożsame z urzędowym zameldowaniem osoby.

²¹ Warto zaznaczyć, że *Dekret* nie zawiera już problematycznej wzmianki o preferencji parafii narzeczonej. Art. 36 *Instrukcji* z 1986 r. stanowi, iż „Konferencja Episkopatu Polski nie sprzeciwia się zachowaniu niepamiętnego zwyczaju zawierania małżeństwa w parafii narzeczonej, co nie narusza postanowienia kan. 1115”. Brzmienie tego przepisu należy ocenić negatywnie. Po pierwsze, zawieranie małżeństwa w parafii narzeczonej nie opierało się na normie zwyczajowej, ale było wymogiem wynikającym z art. V § 5 Dekretu Świętej Kongregacji Soboru *Ne temere* z 2 sierpnia 1907 r. oraz kan. 1097 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., a także wcześniejszych przepisów sięgających średniowiecza [Pelczar 1898, 60; Abraham 1913, 23 (przyp. 3), 118]. Nie był to jednak wymóg *ad validitatem*. Po drugie, stwierdzenie, iż zwyczaj jest „niepamiętny” oznacza – w myśl kan. 26 i 28 – że w Polsce jest on źródłem obowiązującego prawa i w tej sytuacji nie da się go pogodzić z kan. 1115, który jednak daje narzeczonym prawo wyboru parafii zawarcia małżeństwa, przynajmniej między tymi parafiami, w których mają oni stałe lub tymczasowe zamieszkanie albo faktyczny

Dotyczy to także narzeczonych mieszkających za granicą²². Wyjaśnia się natomiast sposób postępowania, gdy narzeczeni pragną zawrzeć małżeństwo w innej parafii niż te, które wskazuje kan. 1115.

Po pierwsze, *Dekret* wskazuje, iż proboszcz nie może odmówić narzeczonym przeprowadzenia rozeznania kanonicznego, jeśli nupturient spełnia kryteria zamieszkania przyjęte w prawie kanonicznym. Podobnie, jeśli narzeczeni mają słusne powody, by zawrzeć małżeństwo w parafii innej niż parafia określona w kan. 1115, własny proboszcz nie powinien odmawiać im wymaganego zezwolenia bez poważnej przyczyny, ani uzależniać wydania go od spełnienia wymagań, których nie przewiduje prawo kanoniczne (np. od złożenia ofiary pieniężnej czy przedstawienia dodatkowych dokumentów). Należy wykluczyć w tej materii wszelką arbitralność proboszcza, który winien zastosować się do obowiązujących przepisów i nie może podejmować decyzji, do których nie ma prawa, a które nierzadko generują gorszące konflikty.

miesięczny pobyt. Tymczasem dawne prawo dawało – przynajmniej w opinii niektórych kanonistów – proboszczowi narzeczonej prawo do asystowania przy zawarciu małżeństwa (i konsekwentnie *iura stolae* z tego tytułu), o ile nie było żadnej słusznej i przeciwnej przyczyny [Miguélez Domínguez 1963, 662 (przyp. 27)], aczkolwiek przepis kan. 1097 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., komentowany często w kontekście *iura stolae*, był oceniany jako dyskusyjny. Niektórzy autorzy uznawali, że nie ma on charakteru normy obowiązującej, a zawiera jedynie niewiążące wskazanie [Bender 1960, 258-61]. Jeśliby twierdzić, że obowiązujący w Polsce „niepamiętny zwyczaj” wyznacza parafię narzeczonej jako miejsce zawarcia małżeństwa, byłby on zwyczajem *contra legem*, pozostającym w sprzeczności z kan. 1115. Kontrowersyjny przepis art. 36 *Instrukcji* byłby źródłem nieporozumień i konfliktów między proboszczami i wiernymi i wypada pozytywnie ocenić jego derogację.

²² Zdarza się nieraz, że proboszczowie polskich parafii, w których narzeczeni już dawno nie mieszkają, podejmują się przeprowadzenia egzaminu przedślubnego, mimo że nie mają do tego tytułu, jako że nupturienti od wielu lat zamieszkują za granicą. Takie działania nie tylko jest niezgodne z prawem, ale i bardzo nieroztropne. Gdy bowiem trzeba uzyskać dodatkowe wyjaśnienia albo dokumenty, nierzadko okazuje się, że narzeczeni przebywają za granicą, a do parafii przyjadą na krótko przed ślubem. Dlatego w takiej sytuacji protokół winien być sporządzony, zgodnie z przepisami prawa, w kraju zamieszkania narzeczonych, a następnie winien być on (protokół lub licencja) przesłany do kurii diecezjalnej w Polsce, co najmniej na miesiąc przed planowanym zawarciem małżeństwa, w celu weryfikacji stanu wolnego nupturientów, sprawdzenia poprawności sporządzonej dokumentacji i wyjaśnienia kwestii związanych ze skutkami cywilnymi takiego małżeństwa.

Po drugie – i to zdaje się być nowością, która będzie miała bezpośredni wpływ na praktykę parafialną – *Dekret* przyjmuje jako zasadę, iż protokół przedślubny ma być sporządzony w tej parafii, w której ma być zawarte małżeństwo. Tak więc proboszcz zgadzający się na to, by narzeczeni zamieszkujący gdzie indziej zawierali małżeństwo w jego parafii, przyjmuje na siebie obowiązek przeprowadzenia badania kanonicznego. Wydaje się, że przyjęcie takiej zasady pozwoli wykluczyć nieprzyjemne sytuacje, w których narzeczeni chodzili od parafii do parafii prosząc o spisanie protokołu przedślubnego, gdy nie chciał tego uczynić proboszcz, który skądinąd wyraził zgodę na zawarcie małżeństwa w swej parafii.

Od tej zasady istnieją jednak wyjątki. Pierwszy odnosi się do sytuacji, w której narzeczeni pragną zawrzeć małżeństwo w kościele nieparafialnym (rektoralnym lub zakonnym), który znajduje się w innej parafii niż te określone w kan. 1115. Trudno wówczas nakładać na innego proboszcza obowiązek przeprowadzenia egzaminu przedślubnego nie swoich parafian, którzy małżeństwo będą zawierali nie w kościele parafialnym. Drugi wyjątek to przypadek, w którym spisanie protokołu w miejscu zawarcia małżeństwa byłoby dla narzeczonych znacznie utrudnione (np. z powodu dużej odległości). Wówczas egzaminu przedślubnego winien dokonać proboszcz miejsca zamieszkania, a o wynikach badania powiadamia proboszcza parafii zawarcia małżeństwa urzędowym dokumentem zwanym w Polsce licencją²³.

Niezależnie od powyższego, proboszcz miejsca zamieszkania nupturientów zawsze może dobrowolnie podjąć się przeprowadzenia badania kanonicznego narzeczonych i przygotowania ich do zawarcia małżeństwa. Wydaje się jednak, że gdy nupturienti wolą, by protokół był spisany tam, gdzie mają zamiar zawrzeć małżeństwo, proboszcz własny nie powinien narzucać im tej czynności we własnej parafii, skoro udziela zezwolenia na zawarcie małżeństwa w innej.

²³ Termin ten jest używany w niewłaściwym znaczeniu. *Licentia* to w prawie kanonicznym „zezwolenie” [Majer 2009b, 90-97], tymczasem w opisanej sytuacji proboszcz nie udziela „zezwolenia” (udzielić go musiał wcześniej, zgodnie z kan. 1115), ale powiadamia drugiego proboszcza o wyniku badania kanonicznego „urzędowym dokumentem” – *per authenticum documentum* – zob. kan. 1070 KPK/83.

W związku właściwością parafialną zawarcia małżeństwa, *Dekret* zawiera nowe przepisy proceduralne dla tych narzeczonych, którzy (przynajmniej jedno z nich) zamieszkują za granicą. Zawsze wówczas należy uzyskać zezwolenie ordynariusza miejsca na asystowanie przy zawieraniu małżeństwa. Takie zezwolenie jest wymagane również, gdy nupturienti zamieszkujący w Polsce wyrażają wolę zawarcia małżeństwa za granicą. Wymóg ten jest uzasadniony koniecznością dokładniejszej weryfikacji dokumentów, zwłaszcza gdy chodzi o skutki cywilne małżeństwa.

W *Dekrecie* przypomina się również o tym, że sakramentalne małżeństwo winno być zawierane w miejscu świętym. Zezwolenia na celebrowanie małżeństwa poza miejscem świętym może udzielić ordynariusz miejsca (kan. 1118 § 2), a gdyby łączyła się ona ze sprawowaniem Eucharystii, biskup diecezjalny²⁴. Nie powinno się jednak zezwalać na zawieranie małżeństwa poza miejscem świętym bez poważnej przyczyny, której nie mogą stanowić racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej²⁵.

5. Zapowiedzi

Głoszenie zapowiedzi przedślubnych, czyli podanie do publicznej wiadomości zamiaru zawarcia małżeństwa przez konkretnych narzeczonych, jest obowiązkiem regulowanym w art. 95 obowiązującej *Instrukcji*. *Dekret* nie przewiduje zasadniczych zmian w głoszeniu zapowiedzi. Nadal zapowiedzi ogłasza się w formie pisemnej, przez umieszczenie ich w gablocie ogłoszeń parafialnych w ciągu ośmiu dni, tak by były tam uwidocznione przynajmniej przez dwie kolejne niedziele, lub

²⁴ Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam Redemptionis Sacramentum* (25.03.2004), AAS 96 (2004), s. 549-601; tekst polski: Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja «Redemptionis Sacramentum» o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią*, Pallottinum, Poznań 2004, nr 108.

²⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym* (16.04.2016), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 18 (2016), nr 28, s. 100-105.

niedzielę i święto obowiązujące. Ten sam obowiązek można spełnić przez ogłoszenie ustne podczas liczniej uczęszczanych nabożeństw parafialnych, w kolejne dwie niedziele lub w niedzielę i święto obowiązujące. Zapowiedzi mają być wygłoszone w parafii aktualnego zamieszkania każdego z narzeczonych. Jeżeli mieszkają w danej parafii krócej niż sześć miesięcy, zapowiedzi należy wygłosić także w poprzednim miejscu (lub miejscach) stałego zamieszkania nupturientów po osiągnięciu przez nich pełnoletności.

Nowością jest natomiast precyzacja *Dekretu*, iż w zapowiedziach – zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej – podaje się do wiadomości jedynie imiona i nazwiska oraz parafię zamieszkania tych, którzy mają zamiar zawrzeć małżeństwo²⁶. Taka praktyka, wynikająca z prawa o ochronie danych osobowych²⁷, była wprowadzona w Polsce już jakiś czas temu pismem Sekretariatu Generalnego Konferencji Episkopatu Polski²⁸, aczkolwiek walor prawny takiego polecenia był mocno wątpliwy²⁹, dlatego teraz sprawa ulega uporządkowaniu, przynajmniej gdy chodzi o moc obowiązującą wspomnianego nakazu. Nie niktą jednak wątpliwości merytoryczne. Jako że celem głoszenia zapowiedzi jest powiadomienie o planowanym małżeństwie wspólnoty parafialnej, a także stworzenie możliwości, by wierni mogli wyjawić ewentualne znane im przeszkody sprzeciwiające się zawarciu danego małżeństwa, konieczne jest, by dane zawarte w zapowiedziach pozwalały na identyfikację narzeczonych. Tymczasem podanie jedynie imienia i nazwiska oraz parafii zamieszkania sprawia, że realna identyfikacja nupturientów jest znacznie utrudniona,

²⁶ Przykładowo: Jan Kowalski, zam. w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Krakowie i Anna Nowak zam. w parafii pw. św. Jacka w Katowicach.

²⁷ Szerzej na ten temat zob.: Janczewski 2007, 51-66; Majer 2013, 3-4. Odnośnie do ogłaszania zapowiedzi w gazetkach parafialnych lub na stronach internetowych, zgodnie z niedawną opinią Kościelnego Inspektora Ochrony Danych, mogą być one publikowane tam wyłącznie za zgodą nupturientów. Zob. „Wiadomości KAI. Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej” z 1.07.2018, nr 26, s. 8.

²⁸ Zob. *Informacja Konferencji Episkopatu Polski na temat zapowiedzi przedmażeńskich i ochrony danych osobowych* (17.09.2010), „Notificiones e Curia Metropolitana Cracoviensi” 148 (2010), nr 10-12, s. 150-51.

²⁹ Sekretarz generalny konferencji biskupów (kan. 452 § 1 i 458) nie ma żadnej władzy stanowienia prawa ani wydawania decyzji administracyjnych.

a w warunkach wielkomijskich praktycznie niemożliwa³⁰. To sprawia, iż cel zapowiedzi nie może być należycie zrealizowany i w związku z tym należy zadać pytanie, czy w ogóle instytucja zapowiedzi winna być w tej sytuacji utrzymywana³¹.

W *Dekrecie* przypomina się o możliwości udzielenia przez ordynariusza miejsca dyspensy od obowiązku ogłaszania zapowiedzi. Z tej możliwości można, a nawet trzeba skorzystać, jeśli przedłożone dokumenty nie budzą wątpliwości co do stanu wolnego i braku innych przeszkód małżeńskich pomiędzy nupturientami, a ogłaszanie zapowiedzi powodowałoby dla nich dużą niedogodność (np. obawa zniesławienia w sytuacji, gdy mieszkający ze sobą od dłuższego czasu nupturienti w społeczności wiernych uchodzili za małżeństwo).

W przypadku chrześcijan niekatolików mieszkających w Polsce należy zwrócić się do ich właściwych pasterzy o wygłoszenie zapowiedzi, jeżeli przewiduje to ich własne prawo³². Nie publikuje się natomiast zapowiedzi w miejscu zamieszkania nupturientów nieochrzczonych oraz tych, którzy wystąpili z Kościoła katolickiego. Nie zwraca się też o wygłoszenie zapowiedzi w przypadku nupturientów katolików, którzy mają zamieszkanie kanoniczne w diecezji za granicą, w której według własnego prawa partykularnego zapowiedzi nie są wymagane³³.

³⁰ Inaczej natomiast stanowi Dekret Ogólnej Konferencji Episkopatu Włoch o Małżeństwie Kanonicznym, zgodnie z którym w zapowiedziach należy podać: imię i nazwisko, miejsce i datę urodzenia, zamieszkanie, stan cywilny i zawód narzeczonych. Zob. *Decreto generale sul matrimonio canonico* (5.11.1990), w: *Enchiridion della Conferenza Episcopale Italiana*, t. IV, s. 1312-340, art. 12.

³¹ Podstawowy cel zapowiedzi przedślubnych, jakim było wykluczenie przeszkody węzła w dzisiejszych czasach realizowany jest przede wszystkim przez obowiązek dostarczenia metryki chrztu. Dlatego niektóre konferencje biskupów w prawnej regulacji zapowiedzi (zob. kan. 1067) kładą nacisk na modlitwę w intencji przygotowujących się do zawarcia małżeństwa, a nie na stwierdzenie stanu wolnego nupturientów.

³² Przewiduje to np. § 117 *Pragmatyki Służbowej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: <https://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2017-01-01PragmatykaSubowa-tekstujednolicony.pdf> [dostęp: 9.07.2018].

³³ Np. Konferencja Episkopatu Anglii i Walii postanowiła, że choć powinno się ogłaszać zapowiedzi w parafii aktualnego zamieszkania nupturientów katolickich, jednak proboszcz może uznać, że nie ma takiej potrzeby [Martín de Agar i Navarro 2009, 580]. Podobna jest regulacja Konferencji Episkopatu Niemiec: choć zasadniczo ogłaszanie

6. Dokumenty

Dekret zawiera wykaz i konieczne wyjaśnienia odnośnie do dokumentów, które winni przedłożyć nupturienti. Przepisy w tym zakresie nie wprowadzają większych zmian w stosunku do obowiązującej regulacji, choć pojawiają się pewne nowości. Jedną z nich jest polecenie, by wydanie metryki chrztu do zawarcia małżeństwa było odnotowywane w rubryce „uwagi” w akcie chrztu. Dokonywanie takiej adnotacji było już praktykowane w niektórych diecezjach – czy to na mocy zwyczaju, czy przepisów prawa partykularnego – z chwilą wejścia w życie nowego *Dekretu* będzie obowiązkowe we wszystkich diecezjach.

Przypomina się także, że gdyby ta sama osoba zwróciła się kolejny raz po świadectwo chrztu do zawarcia małżeństwa, nie powinno się odmawiać jej tego dokumentu, ale powód odstąpienia od poprzednich planów należy wyjaśnić, a w razie pojawienia się uzasadnionych wątpliwości powiadomić o nich proboszcza parafii, w której będzie spisywany protokół lub ordynariusza miejsca.

Dekret zawiera również przypomnienie, że świadectwo chrztu okazywane przez ochrzczonych niekatolików (tego dokumentu zawsze należy wymagać) dokumentuje tylko przyjęty chrzest, nie jest natomiast dowodem stanu wolnego, który zawsze musi być potwierdzony zaprzysiężonym zeznaniem osoby, której sprawa dotyczy oraz przynajmniej dwóch świadków³⁴. Wymóg złożenia przysięgi pojawia się ponadto w *Dekrecie* w innych przypadkach, w których stanu wolnego nie można stwierdzić w sposób pewny w oparciu o świadectwo chrztu: niemożności okazania metryki chrztu świeżej daty, zawierania małżeństwa przez osobę nieochrzczoną oraz nupturienta, którzy przyjęli chrzest po osiągnięciu pełnoletności.

Warto również zwrócić uwagę na wskazania *Dekretu* odnośnie do obiegu dokumentów w sprawach, w których nupturienti mieszkają za

(jednej) zapowiedzi jest wymagane, każdy duszpasterz może udzielić od niej dyspensy, jeśli na podstawie dokumentów nie ma wątpliwości co do stanu wolnego [Reinhardt i Althaus 2014, 53-54, 125-26].

³⁴ Na temat stwierdzania stanu wolnego niekatolików – w *Dekrecie* kładzie się na to w kilku miejscach duży nacisk – zob.: Adamowicz 2008, 39-62; Majer 2009a, 543-63; Nowicka 2012; Jakubiak 2013, 25-72; Nowicka 2014, 119-35; Majer 2011a, 207-12.

granicą i tam właśnie został spisany protokół przedślubny oraz w sytuacji, w której protokół został spisany w Polsce, a małżeństwo ma być zawarte w innym kraju. W takich sytuacjach dokumentację małżeńską zawsze należy przysyłać nie bezpośrednio do parafii, ale przez pośrednictwo kurii diecezjalnej, która po sprawdzeniu dokumentów udziela stosownego *nihil obstat*. Podobnie gdyby do parafii wpłynęła dokumentacja małżeńska z zagranicy, pominiawszy miejscową kurię diecezjalną, zawsze należy otrzymane dokumenty co najmniej na miesiąc przed planowanym zawarciem małżeństwa przesłać do własnej kurii, celem weryfikacji stanu wolnego nupturientów, sprawdzenia poprawności sporządzonej dokumentacji i wyjaśnienia kwestii związanych ze skutkami cywilnymi takiego małżeństwa. Przygotowany został także formularz licencji w języku łacińskim, jeśli jest ona udzielana za granicę.

7. Przeszkody i zakazy asystowania

W odniesieniu do przeszkód zrywających i zezwoleń na asystowanie przy zawieraniu małżeństwa w *Dekrecie* nie pojawiają się zasadniczo poważniejsze nowości, aczkolwiek niektóre zagadnienia zostały uporządkowane, a przy innych nakazuje się duszpasterzom zwrócenie szczególnej uwagi.

Wspomniano już wyżej o konieczności uzyskania zezwolenia ordynariusza miejsca przy zawieraniu małżeństwa przez osoby zamieszkujące za granicą a także, gdy nupturienti mieszkający w Polsce pragną zawrzeć małżeństwo w innym kraju. Ten wymóg, podyktowany koniecznością starannej weryfikacji dokumentów, jest nowy. Wprawdzie *Instrukcja* z 1986 r. wymagała zezwolenia na asystowanie przy zawieraniu małżeństwa przez emigrantów i tułaczy, ale przepisy w niej zawarte nasuwały wątpliwości interpretacyjne [Majer 2011d, 183-84].

Coraz częściej osoby zawierające kanoniczne małżeństwo mają za sobą jakieś doświadczenia życia wspólnego *more uxorio* – czy to między sobą, czy z innymi osobami (konkubinaty, związki cywilne). Wymaga to szczególnej uwagi duszpasterza nie tylko pod kątem stwierdzenia stanu wolnego (zwłaszcza w przypadku niekatolików) oraz intencji, jaką kierują się nupturienti pragnący teraz zawrzeć małżeństwo w Kościele, ale także w odniesieniu do zobowiązań naturalnych i prawnych, jakie wynikają

z poprzedniego związku czy związków. Kan. 1071 § 1, 3° wymaga zezwolenia ordynariusza miejsca na asystowanie przy małżeństwie osób, które są związane takimi zobowiązaniami, ale w dotychczas obowiązującej *Instrukcji* nie poświęcano temu zagadnieniu uwagi, jakiej wymagałaby powaga problemu, co było oceniane krytycznie [Tenże 2008, 78-81]. Przekładało się to na marginalizowanie kwestii zobowiązań naturalnych wobec potomstwa i ewentualnie partnera z poprzedniego związku i koncentrowanie się na tym, czy związek ów nie został kanonicznie uważniony. Dobrze się stało, że w odniesieniu do tego problemu nowy *Dekret* poświęca więcej uwagi, nakazując dokładne przepytanie zainteresowanego nupturienta o to, jakie zaciągnął obowiązki (np. zobowiązania alimentacyjne) i w jaki sposób są one wypełniane. Zaleca się weryfikację dokumentów w tym zakresie a nawet – jednak wyłącznie w sytuacji konieczności – dopuszcza się zasięgnięcie opinii osoby, z którą nupturient był wcześniej związany. Mają w tym dopomóc stosowne pytania w formularzu protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi³⁵. Pozostawałoby bowiem w sprzeczności z elementarnym poczuciem sprawiedliwości bezproblemowe dopuszczenie takiej osoby do zawarcia małżeństwa kanonicznego, nie położony odpowiedniego nacisku na kwestię posiadania naturalnych zobowiązań wobec własnych dzieci, a w niektórych przypadkach także wobec osoby, z którą poprzednio była związana.

Po zebraniu stosownych informacji i upewnieniu się, że nupturient realizuje zaciągnięte zobowiązania (najczęściej wobec własnych dzieci), należy zwrócić się do ordynariusza miejsca z prośbą o uzyskanie zezwolenia wymaganego w kan. 1071 § 1, 3°. Już samo podjęcie tej sprawy z należytą powagą w rozmowie z narzeczonymi wskazuje, że Kościół, nawet jeśli nie uznaje poprzedniego związku za ważne małżeństwo, nie przechodzi obojętnie nad wynikającymi z prawa naturalnego zobowiązaniami, które z takiego związku wynikają.

³⁵ Do protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przygotowano specjalny załącznik, który będzie wypełniany zawsze, gdy któreś z nupturientów (albo oboje) było wcześniej związane z inną osobą węzłem małżeńskim, związkiem tylko cywilnym albo konkubinatem.

Nowy *Dekret* zawiera także normę wydaną już w przeszłości przez Kongregację Nauki Wiary³⁶ a dotyczącą prób zawarcia małżeństwa przez osoby po chirurgicznej i cywilnej zmianie płci. Zagadnienie małżeństw zawieranych przez transseksualistów jest wysoce skomplikowane³⁷, a jego nawet pobieżne omówienie wykracza poza ramy niniejszej prezentacji *Dekretu*, który przypomina, że gdyby któreś z narzeczonych poddało się zabiegowi tzw. „zmiany płci” nie wolno spisywać protokołu przedślubnego, ustalać daty ślubu i czynić żadnych obietnic do czasu definitywnej decyzji Kongregacji Nauki Wiary, która po zbadaniu dokumentacji medycznej podejmuje decyzję o urzędowej zmianie płci w dokumentach kościelnych. Nie można bowiem dopuścić do zawarcia związku między osobami tej samej płci (z punktu widzenia biologiczno-genetycznego). W tego rodzaju przypadkach należy brać też pod uwagę możliwość zaistnienia przeszkody impotencji (kan. 1084 § 1), a także poważnych zaburzeń psychoseksualnych (kan. 1095, 1°-3°).

Dekret zawiera także normę, która niedawno została włączona do polskiego kanonicznego prawa partykularnego³⁸, a dotyczącą wykluczenia nieważnych małżeństw zawieranych przez krewnych, z racji adopcji nieświadomych łączącego ich pokrewieństwa. Aby ustrzec się przed zawarciem małżeństwa np. przez rodzeństwo, które w dzieciństwie zostało rozdzielone i przysposobione przez różne osoby, duszpasterz, bez informowania o tym zainteresowanej osoby, która może nie wiedzieć, że została adoptowana, winien przesłać – zachowując sekret – pełną informację o rodzicach biologicznych listem poleconym bezpośrednio

³⁶ Zob. *Komunikat Nuncjatury Apostolskiej w Polsce*, N. 11.170/04 (4.10.2004); *Komunikat* (25.11.2004), „*Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi*” 142 (2004), nr 10-12, s. 183-84.

³⁷ Zob. Congregazione per la Dottrina Della Fede, *Appunti circa i risvolti canonici del transessualismo in ordine alla vita consacrata*, Prot. N. 442/54-15710 (28.09.2002), w: <http://www.crisalide-azionetrans.it/adista.html> [dostęp: 9.07.2018]; Navarrete 1997, 101-24; Wenz 2001, 165-77.

³⁸ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny dotyczący sporządzenia i modyfikacji aktu chrztu w związku z przysposobieniem* (14.03.2017), w: <http://episkopat.pl/wp-content/uploads/2018/06/DekretOgolnyKEPDotyczacySporzadzenieIModyfikacjiAktuChrztuWZwiazkuZPrzysposobieniem.pdf> [dostęp: 9.07.2018]. Regulacja prawna przyjęta przez Konferencję Episkopatu Polski jest odpowiedzią na postulaty doktryny [Majer 2011d, 223-46].

do parafii, w której ma być przeprowadzane przedślubne dochodzenie kanoniczne. Duszpasterz spisujący protokół przedślubny winien z zachowaniem należynej dyskrecji sprawdzić, czy narzeczonych nie łączy naturalne pokrewieństwo.

PIŚMIENNICTWO

- Abraham, Władysław. 1913. *Forma zawarcia zaręczyn i małżeństwa w najnowszym ustawodawstwie kościelnym*. Lwów: Gubrynowicz i Syn.
- Adamowicz, Leszek. 2008. „Stwierdzenie stanu wolnego niekatolików i nieochrzczonych przed zawarciem małżeństwa kanonicznego.” *Annales Canonici* 4:39-62.
- Bartczak, Adam. 2011. „Przygotowanie do zawarcia małżeństwa w świetle przemówienia Benedykta XVI do Roty Rzymskiej z 2011 r.”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 20:25-31.
- Bartczak, Adam. 2015. „„Iusiurandum de veritate dicenda»” w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa.” *Annales Canonici* 11:63-77.
- Bender, Ludovicus. 1960. *Forma iuridica celebrationis matrimonii. Commentarius in canones 1094-1099*. Romae. Desclée & Cⁱ – Editori Pontifici.
- Bianchi, Paolo. 2002. „L’esame dei fidanzati: disciplina e problemi.” *Quaderni di diritto ecclesiale* 15:354-94.
- Chojara-Sobiecka, Małgorzata i Piotr KroczeK. 2019. „O możliwości wprowadzenia do polskiego systemu prawnego ochrony (kanonicznej) tajemnicy duszpasterskiej.” Artykuł złożony do druku w czasopiśmie „Prawo Kanoniczne”.
- Di Carlo, Simonetta. 2001. „Il potere normative delle conferenze episcopali.” *Ius Ecclesiae* 13:149-74.
- Dyduch, Jan. 1985. „Kancelaria parafialna miejscem duszpasterzowania.” *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi* 123:47-53.
- Góralski, Wojciech. 1989. „Władza ustawodawcza konferencji episkopatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.”. *Prawo Kanoniczne* 32, nr 1-2:45-57.
- Góralski, Wojciech. 2011. „Przygotowanie i kwalifikowanie do małżeństwa oraz właściwe rozpoznawanie spraw o nieważność małżeństwa w przemówieniu Benedykta XVI do Roty Rzymskiej z 22 I 2011 roku.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 21, nr 24:62-75.
- Jakubiak, Tomasz. 2013. „Procedury kanoniczne zmierzające do stwierdzenia stanu wolnego.” *Ius Matrimoniale* 18:25-72.
- Janczewski, Zbigniew. 2007. „Zapowiedzi przedmałżeńskie a prawo do ochrony danych osobowych.” *Ius Matrimoniale* 12:51-66.

- Krukowski, Józef. 2005. „Konferencje biskupów.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 314-33. Poznań: Pallottinum.
- Maciaszek, Piotr. 2018. „Znaczenie zawarcia w rocie ślubowania niektórych funkcjonariuszy publicznych słów „Tak mi dopomóż Bóg” w prawie polskim i prawie kanonicznym.” *Przegląd Sejmowy* 26, nr 2 (145): 35-48.
- Majer, Piotr. 2002. „Ochrona prywatności w kanonicznym porządku prawnym.” W *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*, red. Piotr Majer, 83-123. Kraków: Papieska Akademia Teologiczna.
- Majer, Piotr. 2008. „Zawarcie małżeństwa kanonicznego a obowiązki naturalne wynikające z poprzedniego związku.” *Annales Canonici* 4:63-82.
- Majer, Piotr. 2009a. „Nowe decyzje Sygnatury Apostolskiej w sprawie małżeństw zawieranych między katolikami a prawosławnymi.” W *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. Józef Wroceński, i Jan Krajczyński, t. 1, 543-63. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Majer, Piotr. 2009b. *Zawarcie małżeństwa kanonicznego bez skutków cywilnych (kan. 1071 § 1, 2° Kodeksu Prawa Kanonicznego)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.
- Majer, Piotr. 2011a. „Małżeństwa mieszane. Wybrane zagadnienia z praktyki kurialnej.” *Studia Oecumenica* 11:199-218.
- Majer, Piotr. 2011b. „Przysięga.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część I. Sakramenty. Część II. Pozostałe akty kultu Bożego. Część III. Miejsca i czasy święte*, red. Józef Krukowski, 421-27. Poznań: Pallottinum.
- Majer, Piotr. 2011c. „Tajemnica przysposobienia a przeszkoda pokrewieństwa: odnotowanie adopcji w księdze ochrzczonych (kan. 877 § 3).” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 3-4:223-46.
- Majer, Piotr. 2011d. „Zakaz asystowania przy małżeństwie tułaczy (kan. 1071 § 1, 1° KPK).” *Annales Canonici* 7:149-87.
- Majer, Piotr. 2013. „Ogłaszanie zapowiedzi przedślubnych na stronie internetowej parafii.” *Monitor Prawny Proboszcza* 24:3-4.
- Maroń, Grzegorz. 2015. „Instytucja przysięgi (ślubowania) a poszanowanie wolności sumienia i religii.” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 16, nr 4 (26): 51-76.
- Martín de Agar, José Tomás, and Luis Navarro, red. 2009. *Legislazione delle Conferenze Episcopali complementare al C.I.C.* Ed. 2. Milano: Coletti a San Pietro.

- Mezglewski, Artur. 2011. „Przysięga, ślubowanie oraz przyrzeczenie w prawie polskim.” *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 3:5-22.
- Miguélez Domínguez Lorenzo. 1963. “El matrimonio.” In Arturo Alonso Lobo, Lorenzo Miguélez Domínguez, and Sabino Alonso Morán, *Comentarios al Código de Derecho Canónico con el texto legal latino y castellano*, vol. 2, 425-738. Madrid: La Editorial Católica.
- Navarrete, Urbano. 1997. “Transsexualismus et ordo canonicus.” *Periodica* 86:101-24.
- Nowicka, Urszula. 2012. *Stwierdzenie stanu wolnego wiernych prawosławnych na forum Kościoła katolickiego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Nowicka, Urszula. 2014. „Stwierdzanie stanu wolnego przed zawarciem małżeństwa w Kościele katolickim.” W *Kanoniczno-liturgiczne aspekty zawierania małżeństw mieszanych i im podobnych*, red. Urszula Nowicka, 119-35. Warszawa: Gaudentinum.
- Pelczar, Józef S. 1898. *Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa cywilnego obowiązującego w Austrii, w Prusach i w Królestwie Polskiem*. T. 2. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska.
- Pieron, Bartłomiej. 2016. „Tajemnica zawodowa (duszpasterska) duchownego.” *Annales Canonici* 12:131-53.
- Reinhardt, Heinrich J.F., and Rüdiger Althaus. 2014. *Die kirchliche Trauung. Ehevorbereitung, Trauung und Registrierung der Eheschließung im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz. Texte und Kommentar*. Essen: Ludgerus Verlag.
- Sobański, Remigiusz. 2003. „Dekrety ogólne oraz instrukcje.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. I: *Księga I. Normy ogólne*, red. Józef Krukowski, 87-93. Poznań: Pallottinum.
- Spirito, Pietro. 1988. “Il giuramento nel diritto canonico.” *Apollinaris* 61:807-15.
- Stępień, Marek. 2014. *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*. Łomża: Wydawnictwo Spes.
- Sztychmiller, Ryszard. 1991-1992. „Kompetencje Konferencji Episkopatu dotyczące przygotowania do małżeństwa.” *Roczniki Nauk Prawnych* 1-2:67-76.
- Tomkiewicz, Małgorzata. 2012. „«Tajemnica spowiedzi» i «tajemnica duszpasterska» w procesie karnym.” *Prokuratura i Prawo* 9, nr 2:50-64.
- Wenz, Wiesław. 2001. „Transseksualizm a prawna zdolność osoby transseksualnej do zawarcia małżeństwa w polskim prawodawstwie cywilnym i porządku kanonicznym.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 9:165-77.
- Wętkowski, Krzysztof. 2011. „Kanoniczno-duszpasterskie przygotowanie do zawarcia małżeństwa w świetle przemówienia Benedykta XVI do Roty Rzymskiej z 22 stycznia 2011 roku.” *Studia Gnesnensia* 25:413-23.

Prace Konferencji Episkopatu Polski nad nową regulacją przygotowania do zawarcia małżeństwa kanonicznego (cz. I)

Streszczenie

W artykule zostają omówione niektóre zagadnienia nowego dekretu Konferencji Episkopatu Polski *dotyczącego przeprowadzania rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*. Dekret uchwalony 14 marca 2017 r. oczekuje na *recognitio* Stolicy Apostolskiej. Autor zatrzymuje się na tematach, które są nowością w polskim prawie partykularnym o przygotowaniu do małżeństwa: wspólna modlitwa duszpasterza z narzeczonymi oraz przysięga, którą mają złożyć nupturienti, nacisk na przeprowadzenie rozmowy kanonicznej przed zawarciem małżeństwa osobno z każdym z narzeczonych i obowiązek zachowania tajemnicy, terminy wymagane w postępowaniu, właściwość parafialna w odniesieniu do przeprowadzenia rozmów kanoniczno-duszpasterskich przed ślubem, zapowiedzi, wymagane dokumenty, konieczność uzyskania zezwolenia ordynariusza miejsca przy zawieraniu małżeństwa przez osoby zamieszkujące za granicą, zobowiązania naturalne przy zawieraniu małżeństwa przez osoby, które dotychczas żyły w związku z innym partnerem, postępowanie w przypadku próby zawarcia małżeństwa przez osoby po chirurgicznej i cywilnej zmianie płci.

Słowa kluczowe: małżeństwo kanoniczne, przygotowanie do zawarcia małżeństwa, zapowiedzi, zezwolenie na asystowanie przy zawarciu małżeństwa

Works of the Polish Bishops' Conference on the New Regulation Regarding the Preparation for Marriage (Part I)

Summary

The article discusses some issues of the new decree of the Polish Bishops' Conference regarding the canonical and pastoral investigations with fiancées before the conclusion of a canonical marriage. The decree passed on March 14, 2017 and still awaits for *recognitio* of the Apostolic See. The author focuses on the topics which are a novelty in the Polish particular church law on the preparation for marriage. These topics are as follows: common prayer of the pastor with the fiancées, the oath to be taken by the nupturients, the emphasis on conducting canonical investigation before the marriage with each fiancé separately and the obligation to keep the secret, deadlines required during the proceedings, parish jurisdiction with regard to conducting the canonical and pastoral investigations, the announcements, required documents, the need to obtain the consent of the local Ordinary of the place of the conclusion of marriage by persons residing abroad, natural obligations at the conclusion of marriage by persons who have previously had a relationship with another partner, the proceedings in the situation of an attempt to conclude marriage by persons after surgical and civil change of sex.

Key words: canonical marriage, preparation for marriage, publication of marriage banns, permission to assist, marriage of foreigners, marriage of persons after civil divorce, marriage of transsexual persons

Information about Author: Rev. PIOTR MAJER, Hab. J.C.D., University Professor, Head of the Department of Law on the Church Mission of Teaching and Sanctification, Faculty of Canon Law, the Pontifical University of John Paul II in Krakow; ul. Kanonicza 9/408, 31-002 Kraków, Poland; e-mail: pmajer@diecezja.krakow.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9516-8839>